

WERINON

— UITGAVE VAN DE —
HISTORISCHE KRING · NEDERHORST DEN BERG

DECEMBER 2000 · NR 40

Historische Kring Nederhorst den Berg

Bestuur	Voorzitter	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GM NdB, tel. 0294-254152
	Secretaris	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	C. Schoordijk - Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 BE NdB, tel. 0294-253119
	Leden	J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309 K. Scherpenhuijsen, Overmeerseweg 76 1394 BE NdB, tel. 0294-251727 R.J. Verkaik, Pieter de Hooghlaan 24 1394 GK NdB, tel. 0294-254317
Redactie		G.J.M. Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368 T. Griffioen, Kuijerpap 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106 J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
Tekstverwerking		N.W.J. Breed, Fazantelaan 1 1394 CH NdB, tel. 0294-251645
Omslag, ontwerp		P. Griffioen, Lange Wetering 11 1394 KC NdB, tel. 0294-254603
Lidmaatschap		f 27,50 per jaar Bankrekeningnr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg
Informatie en documentatie		Maandagavond van 19.30 tot 21.30 uur. Bovenverdieping, Sporthal De Blijk.

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Nederhorst den Berg

Historische Kring

december 2000, nummer 40

jaargang 10

opgericht: januari 1988

Inhoud:

Pagina

2	-	Mededelingen en Berichten
9	-	Van de kaart – Ruud Verkaik
10	-	Dienaren des Woords in de eerste helft van de 18 ^e eeuw in Nederhorst den Berg – Els N.G. van Damme
19	-	Begraven aan Den Berg op de berg 1829-1850 (deel 2)– Jan Baar
24	-	De oude sluis in Overmeer – Marieke Verheul
26	-	Rustoord, tapperij-logement-boerderij – Jan Baar

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2001

- Vrijdag 23 februari. Jaarvergadering. Daarna lezing over GENEALOGIE met als thema: "Op zoek naar je voorouders, wat is daar nu aan?" door de heer C. Drayer uit Weesp.
- Dinsdag 24 april. Lezing over de Buitenplaatsen in 't Gooi in het algemeen met speciale aandacht voor de 's Gravelandse buitenplaatsen door de heer Ir.A. Coops uit 's Graveland.
- Mei/juni. Zomerexcursie. Bezoek aan de 's Gravelandse buitenplaats Gooilust.

STEDENSPEL 1980

Nog nooit vertoond !!!

Al weer 20 jaar geleden organiseerde de NCRV het spelprogramma "Stedenspel". Op 15 febr. 1980 vond de krachtmeting plaats tussen Nederhorst den Berg en Goes. Op sportief gebied werd de strijd gestreden in de Rijnhal te Arnhem, het Bergse denkwerk vond plaats in kasteel Nederhorst.

Van deze unieke gebeurtenis zijn video-opnamen gemaakt. Sinds enige tijd zijn die overgezet op een gangbaar systeem. De complete onversneden opname gaan wij vertonen en wel op:

ZATERDAG 6 januari 2001

in Sporthal DE BLIJK, Aanvang 20.- uur.

Voor de deelnemers van toen is dit natuurlijk gesneden koek, maar voor ieder ander zullen de beelden ongetwijfeld ook kunnen boeien. Al was het alleen maar vanwege de herkenning of de verwondering, dat dit allemaal maar kon! De totale vertoning duurt liefst 2 uur.

ZEGT HET VOORT !!!!!

Inlichtingen: R.J. Verkaik, Pieter de Hooghlaan 24, tel.254317

GENEALOGIE

Mevr. A.Schilder-Hageman (0294-253691) is al jaren bezig met het opsporen van genealogische gegevens. In de loop der jaren heeft zij

heel wat stambomen (geheel of gedeeltelijk) in haar archief verzameld. De volgende stambomen zijn samengesteld en eventueel, in overleg, te raadplegen:

HAGEMAN - KOK - BAK - SCHILDER - DE GROOT - VERNOOY - VAN KOOTEN - VAN DER HOVEN - SCHRIEK - HAGEN/HAAGEN/SCHEEPMAKER - INEVELD - DE JONG - MATTHEZING - VAN DER VELDEN - KAATS - WELLE/SODEMANN (gen. KEUTE) - EFSLA (EVENSLAGER) - VAN DER LAAR - MIDDELKOOP (VAN GRIEKEN) - STALENHOEF.

Ook Ton v.d. Velden is in de genealogie gedoken. Hij heeft genealogische gegevens beschikbaar van enige families, voor zover die gegevens in Nederhorst den Berg voorhanden zijn:

AMBACHTSHEER/AMBAGTSHEER - AURIK - BAAR - DUBELAAR - EVERS - LEDDER - MAASSEN - OOSTERBROEK - PETERS - VAN SCHAIK - SIEWERTSEN - SPRUIJT - STALENHOEF - TANGEMAN - VEENMAN - VAN DER VELDEN - VERNOOIJ - VLUG - VOORN .

Op maandagavond is Ton bereikbaar in de documentatieruimte van de HKNdB op de bovenverdieping van Sporthal de Blijk.

FOTO'S EXPOSITIE (TvdV)

De Historische Kring is sinds de zomerperiode ook via het internet bereikbaar.

Bij het begin van het millennium is door enkele leden van de werkgroep de eerste aanzet gemaakt met het ontwikkelen van een website voor de Historische Kring.

Na enige maanden te hebben proefgedraaid hadden de bezoekers die aanwezig waren bij de opening van de Expositie Winkels in Nederhorst den Berg de primeur van de bekendmaking ervan.

Vlak voor de zomer werd door de Kring besloten een domeinnaam te claimen.

Dit is gelukt en ons internet- en e-mailadres zijn:

[http://www.historischekring.nl\(website\)](http://www.historischekring.nl(website)),

HistorischeKring.N.d.B@hetnet.nl (e-mail).

De website ondergaat momenteel een metamorfose en zal ook voor bezoekers met een minder moderne computer bereikbaar worden

gemaakt.

Verder zal in de loop van het volgend jaar de website verder worden uitgebouwd en zal ook de servicepagina voor leden beschikbaar komen.

Het overgrote deel van bezoekers van de expositie zal het wel gemerkt hebben.

Tijdens de dagen van de expositie werden bijna alle bezoekers gefotografeerd met een digitale camera, die door één van de leden van de werkgroep speciaal voor deze gelegenheid ter beschikking was gesteld.

Uit het grote aantal foto's zijn er een aantal uitgezocht en op de website van de Historische Kring geplaatst. Het digitale fotoalbum is meer dan de moeite van het bekijken waard.

CD-ROM (TvdV)

Afgelopen zomer 2000 is door de werkgroep van de Historische Kring Nederhorst den Berg in samenwerking met de Historische Kring "in de Gloriosa" en het Streekarchief voor Gooi en Vechtstreek de eerste stap gezet met het maken van een cd-rom met daarop genealogische gegevens. Inmiddels is het maken van de cd-rom voltooid.

Op de cd-rom staan de elektronische doop, trouw- en begrafenis boeken (DTB's) het oud rechtelijk archief (ORA) en akten van indemniteit van de voormalige gemeenten Ankeveen, 's-Graveland, en Kortenhoef en de gemeente Nederhorst den Berg.

De cd-rom is op bestelling verkrijgbaar voor fl.15,— bij de Historische Kring Nederhorst den Berg.

Systemvereisten:

PC 486 DX of hoger, 8MB RAM (16 MB aanbevolen) Windows 95 of hoger, SVGA-kaart, cd-romspeler, muis.

Verder dient u in het bezit te zijn van een van de hier volgende tekstverwerkers Microsoft Word 97(of hoger) of Corel Word Perfect 6 (of hoger) van de volgende spreadsheet programma's Microsoft Exel 97 (of hoger) of Quarttro Pro 6 (of hoger)

FOTOMONUMENT 2000

Het dagelijks leven van het jaar 2000 gefotografeerd.

In sept. j.l. is FOTOMONUMENT 2000 van start gegaan. Aan alle inwoners van Nederland wordt gevraagd, in groepjes van minimaal twee personen, foto's te maken van het dagelijks leven en die op te sturen voor FOTOMONUMENT.

Zo hoopt men een waardevol tijdsbeeld van het jaar 2000 vast te leggen. Het gaat vooral om momentopnamen van gewoonten en gebruiken, waar vaak geen opnamen van gemaakt worden. Zo kunnen vele facetten van het dagelijks leven vastgelegd worden.

Het jaar schiet al aardig op, maar voor de liefhebber biedt de laatste maand van het jaar nog gelegenheden volop om een bijdrage aan dit eenmalige gebeuren te leveren.

Voor negen categorieën kan ingezonden worden: Thuis - Werken - Vrije Tijd - Leren - Reizen - Identiteit - Levensbeschouwing - Cultuur - Relaties.

Stichting FOTOMONUMENT 2000, Postbus 13103, 3507 LC, Utrecht, tel. 030 - 2342211.

Mocht U besluiten hieraan een bijdrage te leveren, dan kunt U voor verdere voorwaarden voor de deelneming ook terecht bij de HKNdB, Jan Baar, Kerkstraat 6, tel. 254309.

SCHENKINGEN

- Foto's Melkhandel Stoker - Folkert Stoker.
- Pentekening "De Brouwerij", Jan Veenman - Timo Veenman.
- Foto's Bakkerij Roukens - A.Roukens.
- Notablok Bakker Roukens - A.Roukens.
- Bibliografie Vecht en Eem - F.Cladder.
- Foto's Slagerij Koster - C.Koster.
- Documentatie Wateroverlast Horstermeer juli 1987 - J.Ledder.
- Genealogie Fam. Spruijt - E.v.Eunen, Purmerend.
- Handdoek "De Kuijer" - Zorgcentrum "De Kuijer".

- Foto Groenteboer de Leeuw - C.Snel-de Leeuw.
- Foto's Bakkerij v.d.Linden, Horstermeer - C.v.d.Linden.
- Foto's Melkhandel Hoetmer - Fam. W.Hoetmer.
- Twee stempels Slagerij Snel - Bert Snel.
- Asbak "'t Slagertje" - Bert Snel.
- Notablok C. Snel - Bert Snel.
- Kaartspel Gemeente Nederhorst den Berg - J.Brinkers.
- Foto's excursie Oud-Zuilen - J.Jansen.
- Bord Schoenwerk J.Schoordijk Jr. - Fam. Schoordijk.
- Opschrijfboekje Fa. Schoordijk - Fam. Schoordijk.
- Notablok Bakker v.Wijngaarden - Joop v.Wijngaarden
- Twee foto's schilder R.J.Baar, Overmeerseweg 8 - Jan Baar.
- Gebakskist J.v.Wijngaarden - A.Roukens.
- Handschieter - A.Roukens.
- Foto's Gijs v. Schaik - Wil Das-v.Schaik.
- Pentekening R.K.Kerk - Jan Veenman, Ankeveen.
- Foto's Thomas v.d.Meer - A.Brink-v.d.Meer.
- Dr. R.v.Luttervelt:"Schoonheid aan de Vecht - M.Verheul.
- Dorothy Faimm:"De godin van Oud-Zuilen" - M.Verheul.
- Afheidsboekje Groep 8 2000 Mr. Kremerschool: "Ome Jan"
J.Goudberg.
- Rapport Revitalisering Euroase Ned.den Berg - Gemeente.
- Foto VBO Junioren 1960 - A.Baar, Huizen
- Foto's Bakkerij Dubelaar - W.Dubelaar.
- Genealogie familie Baar - A v.d.Velden.

EXPOSITIES

"Het verdwenen leven van de Nederlanders". Interactieve tentoonstelling met oude beelden - Omroepmuseum Hilversum.

"Oorden van Schoonheid. Buitenplaatsen en landgoederen in Hilversum" - Goois Museum, Hilversum.

"De weg naar de hemel". Reliekverering in de Middeleeuwen - Catharijneconvent Utrecht en Nieuwe Kerk Amsterdam.

LITERATUUR

- * De cultuurhistorie van Gooi en Vechtstreek. Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland - Provincie Noord-Holland.
- * Een kansrijk bestaan. De geschiedenis van drie parochies tussen Gooi en Vechtstreek. Kortenhoef's Graveland - Ankeveen - Nederhorst den Berg/Nigtevecht - Jan Baar, Ruud Bijlsma, Jan Veenman, Peter v.d.Weide, Leo Wenneker.
- * Herdenking van het jubileum honderd jaar geleden van de Ambachtswrouwe C.J.A.Warin, 4 september 1900 - C.v.Huisstede.
- * Naarden 650 jaar - Tussen Vecht en Eem, sept. 2000.
- * Eerst de hoeve, dan het hart. De Nederlandse boerderij in verhalen, gedichten en foto's - A.den Berg. Uitgave Sun.
- * Loenen. Geschiedenis en architectuur. Monumenten-inventarisatie - E.Stades-Vischer (red.).
- * Oorden van Schoonheid. Buitenplaatsen en landgoederen in Hilversum - Hist.Kring Albertus Perk. Uitgave Verloren Hilv.
- * De Vechtkrant. Oktober 2000, Restauratieplan Vecht - DWR.
- * Straatnamen van Ankeveen - Francis de Kwant.
- * De buitenplaats VreedendHoff aan de Vecht - A.J.A.M.Lisman.
- * Langs de Vecht. Foto's. - Herman H. v. Doorn.

CURSUSPROGRAMMA, Stichting Museaal & Historisch Perspectief

* **WATERSCHAPSGESCHIEDENIS.** In de loop der eeuwen, vanaf 1200, zijn er ettelijke honderden grote en kleine waterschappen actief geweest. De archieven van de polders van Nederhorst den Berg bevinden zich voor een groot deel in het Streekarchief in Hilversum (SGAV).

Cursuslocatie: Purmerend, 4 lessen op maandag van 19.30 - 21.30 uur, 15/29 jan. en 12/26 febr. 2001. Kosten 80 gld.

* **GESCHIEDENIS VAN SCHOOL EN ONDERWIJS.** Een cursus voor iedereen, die hier belangstelling voor heeft of iets wil onderzoeken.

Cursuslocatie: Heemskerk, 4 lessen op donderdag van 19.30 - 21.30 uur, 8/15/22/29 mrt. 2001.

* Verder biedt het Rijksarchief in N-H.in Haarlem korte cursussen aan: Notarieel archief - Kadaster - Gevangenen. Archiefschatten: Oud-rechterlijke archieven/ militairen/ successie/ handelsregister en genealogie.

Inlichtingen bij Stichting Museaal en Historisch Perspectief, Postbus 5348, 2000 GH in Haarlem, tel. 023-5531498 of bij de HKNDb.

EXPOSITIE "Winkels in Nederhorst den Berg"

Vrijdagavond 13 oktober opende de heer Nagel, wethouder van cultuur en economische zaken, de expositie door het uitdraaien van een "kassabon" uit een computerloos apparaat.

De mensen, die op een of andere manier informatie en materiaal voor de tentoonstelling geleverd hadden, waren speciaal voor deze avond uitgenodigd. Ze genoten zichtbaar van foto's en documentatie en het gezellig samenzijn.

Zaterdag was de belangstelling aanvankelijk wat minder, maar de mensen, die de Bergplaats bezochten, kregen daar geen spijt van. Zondag vanaf 12 uur was het een komen en gaan van belangstellenden. Sommige personen kwamen wel drie keer terug.

Wij zijn door deze gebeurtenis weer veel wetenswaardigs te weten gekomen en bovendien zijn ons weer enige voorwerpen e.d. geschonken. Ook met de 10 nieuwe leden zijn we erg blij.

Wilt U een en ander nog eens bekijken; het speciale nummer van WERINON nr.39 is nog verkrijgbaar bij de HKNDb.

RECTIFICATIE Werinon, oktober 2000, nr. 39.

De foto op blz. 23 laat niet bakker Hein van Dam van bakkerij "De Vechtstroom" aan de Voorstraat zien, maar zijn collega Willem Dubelaar van de bakkerij in Overmeer aan het Jaagpad.

Kopij voor de volgende Werinon graag vóór 20 januari inleveren bij de redactie!

VAN DE KAART (foto omslag)

Ruud Verkaik

Achterdorp: Een stille dag met mooi weer omstreeks 1930 in de Kerkstraat, vroeger ook wel Achterstraat genoemd.

Om maar direkt een vergelijking te maken met het straatbeeld van nu, dan is er weinig verbeeldingskracht nodig om te zien dat het beeld er op achteruit gegaan is, misschien is de naam Achterstraat nu wel meer van toepassing dan toen.

Deze straat met zijn mooie bomenrij -zonder auto's, zonder klike's- was indertijd een doorgaande weg voor het verkeer van en naar het Eiland.

Het pandnummer 4-6 werd bewoond door de familie van Diest en was nog één woning. Op nummer 8 woonde Manus Pouw, de postbode. Ooit is dit pand een boerderij-gelagkamer geweest met een kelder en een opkamer. Het verhaal wil dat tijdens restauratiewerkzaamheden, begin 1900, op de gevel de naam "Het zwarte paard" te voorschijn kwam. Wat er nu op de reclameborden links naast de mooi bewerkte voordeur staat is niet te lezen.

De voordeur zit er nog in maar helaas, het mooie dakkapelletje en de oudhollandse dakpannen zijn verdwenen, dat doet toch veel afbreuk aan het pand.

Kerkstraat 20 is in ± 1905 gebouwd. Op een kaart van 1902 staat op de plaats een woning met een gevel zoals de nummers 22-24-26-28 er nu nog uitzien. Alleen het kroontje op de topgevel is verdwenen, net zoals de elektrapaal.

Op de achtergrond staat de kerk op de heuvel met zelfs nog een windwijzer op het dak. Deze windwijzer is zo'n 10 jaar geleden verwijderd om gerestaureerd te worden. Misschien komt hij nog eens terug en kan de herplaatsing van de windwijzer meegenomen worden tijdens de renovatie van de torenspits.

BEDIENAREN DES WOORDS IN DE EERSTE HELFT VAN DE 18^E EEUW IN NEDERHORST DEN BERG

Els N.G. van Damme

Het kerkvolk van Nederhorst den Berg zal met hoop en vreze hebben uitgezien naar een nieuwe dominee na de schandalige gebeurtenissen die er met dominee Poeraet waren gepasseerd.¹ Net voor Kerstfeest 1730 waren Poeraet en de gehele kerkenraad uit hun ambt gezet. De nieuwe kerkenraad ging echter vol goede moed aan het werk en beriep in januari 1731 dominee *Marten Adriaan de Jongh*. Geboren in Zaltbommel op 17 mei 1707 was Nederhorst den Berg de eerste gemeente van Ds. de Jongh. Hij werd op 8 april 1731 bevestigd door Ds. Joh. Wagardus, predikant te Meeuwen. Zoals nogal eens vaker gebeurde, was deze predikant familie van Ds. de Jongh, hij was getrouwd met diens halfzuster. Ds. de Jongh deed zijn intree met een eerste preek over Psalm 121: 1,2²: "Ik hef mijn ogen op naar de bergen: vanwaar zal mijn hulp komen? Mijn hulp is van den Here, die hemel en aarde gemaakt heeft."

Marten Adriaan de Jongh vormde een domineesfamilie. Twee van zijn zoons en een kleinzoon kozen voor het ambt van predikant. Zijn kinderen zijn echter niet in Nederhorst den Berg geboren. In die periode was hij nog vrijgezel. Hij trouwde in 1738, nadat hij uit Nederhorst naar Maastricht was vertrokken, met Maria van Linden uit Nijmegen. Zij stierf reeds op jonge leeftijd (48 jaar) aan de tering. Ds. de Jongh kwam in Nederhorst den Berg met zijn "*moeije*" (stiefmoeder), die bij hem woonde tot hij hier vertrok. Zij werden in de huishouding bijgestaan door een dienstmaagd uit Utrecht, Hester Maria van der Meu.³

Ds. de Jongh heeft zich naast zijn preekplichten hier en in de zustergemeentes en naast het bijwonen van de classicale en synodale bijeenkomsten en de huisbezoeken aan zijn 73 gemeenteleden³, grote moeite getroost om de ondeugdelijke kerkelijke administratie, zoals die door Ds. Poeraet was achtergelaten, te herzien en vooral aan te vullen. Hij trachtte de oude doop- en trouwdata te achterhalen door zoveel mogelijk kennis daarover uit de gemeente te verzamelen. Die

data vinden we in zijn kriebelig handschrift in het doopboek aangetekend. Uiteraard kon dat niet meer volledig worden en ook heden nog zullen sommige genealogen vergeefs naar doop- en trouwgegevens van hun voorouders uit die periode zoeken.

Zes jaar na de aanstelling van Ds. de Jongh ontving de kerkenraad van Nederhorst den Berg de volgende brief uit Londen⁴:

"Genade en Vrede!

Nadlen onze gemeente door den doot van de Heer Frederik Daniel Bongardt van een van hare ordinaire Herders en Leeraars is berooft geworden, en voor onze gemeente 5 maanden maar enen ordinaire leraar gehad heeft, dat wij tot opbouw des selfs hoognodigh geoordeelt hebben tot de verkiezing van een tweede ordinaire Herder en Leeraar te komen, hebbende denselven op den 5den October deses jaars na gewetensvolle onderzoekingen..... verkozen Ds Martin Adriaan de Jong predikant te Nederhorst den Berg

7 October 1737"

Ds. de Jongh aanvaardde het beroep en vertrok naar Londen. Zijn stiefmoeder ging naar Zantvoort.

De Nederlandse gemeente in Londen was ontstaan uit de duizenden vluchtelingen van het continent, waaronder vele Nederlanders die rond 1550 in Engeland hun heil hadden gezocht. In Austin Friars, genoemd naar het voormalig klooster, waar zij samenkwamen, werd ds de Jongh in 1738 predikant. Waarschijnlijk hield hij er piëtistische denkwijzen op na, want de engelse calvinisten binnen de anglicaanse kerk (de Puriteinen) hadden een afkeer van luxe en wereldse genoegens en kenden een strenge zondagsheiliging.⁵ Deze vluchtelingengemeente was een actief theologisch en pastoraal centrum, waaruit later ook weer jonge predikanten naar Nederland terugkwamen. Onder hen waren de zonen van dominee de Jongh², die evenwel in de Nederlanden studeerden.⁶

De gemeente Nederhorst den Berg wist na het vertrek van Ds. de

Afb.1 Johannes Roldanus 1688-1759, predikant o.a. te Windesheim en Kampen (RANH, Haarlem).

Jongh weer heel snel een proponent (een beroepbare kandidaat) te interesseren en weer één uit een uitgebreide predikantenfamilie: *Johannes Jacobus Roldanus*. Vader, grootvader en overgrootvader zijn allen predikant geweest.⁷ Toen zijn vader (afb. 1) in zijn eerste gemeente Windesheim diende werd Johannes Jacobus geboren op 2 september 1714. Zijn moeder, Martha Erckelens, stierf 8 dagen na zijn geboorte. Hij trouwde in Kampen op 29-9-1751 met Alida van Wijnvoorden, dus ook hij was, toen hij in 1738 in Nederhorst den Berg aantrad, ongehuwd predikant. Wij weten heel weinig van hem, er zijn geen gebeurtenissen beschreven waaruit wij een indruk van zijn werkzaamheden kunnen krijgen. Hij bleef hier maar kort, op 18 november 1742 hield hij zijn afscheidspreek en vertrok naar De Rijp. Al in 1743 ging hij vandaar naar zijn laatste standplaats Nijkerk, waar zijn twee kinderen werden geboren.

Nederhorst den Berg vond andermaal vrij spoedig een kandidaat. Er was sedert ongeveer 1650 een overschot aan predikanten ontstaan⁶, dus een vacante plaats was gauw gevuld. Het werd weer een dominee uit een predikantenfamilie. *Isaac Rijpland* gedoopt in Petten op 1 januari 1719 als zoon van Gerbrand en kleinzoon van Johannes Rijpland, predikant in respectievelijk Petten en Eenigenburg, deed zijn intrede op 21 april 1743. Hij trouwde in Nederhorst den Berg op 20 augustus 1744 met Sara van Soesdijk, een zuster van de schout Hendrik van Soesdijk. Zij behoorden dus tot de upper ten van Nederhorst. Zij kregen hier in Nederhorst den Berg vijf dochters (zie bijlage), waarvan de tweede dochter, Henriëtta Joanna later huwde met Mr Coenraad van Alphen, advocaat en schout van Harmelen. De familie van Alphen was ook vooraanstaand en had tal van bezittingen in Etten.⁸ De laatste dochter van Ds. Rijpland, Sara Johanna, werd geboren na de dood van haar vader. Het kind werd in het doopboek ingeschreven door Henricus Rappardus, die hier later predikant zou worden. Dit kind blijkt spoedig na de geboorte te zijn overleden.

Ds. Rijpland leefde in de nadagen van de Gouden Eeuw en het was ook voor de kerk een welvarende tijd. Behalve via de collecten in de kerkdiensten gaven de mensen behoorlijke sommen geld aan de diaconie⁹, meestal ter gelegenheid van een feestelijke gebeurtenis. Zo

NO. 1745.

Oprechte

Saturdagse

HAERLEMSE

COURANT.

In het jaer van 't Jaar 1741 of in 't begin van 1742 is aan *Jan Staak*, voor Lands-Passat op het Schip de *Leeuwdek* van *Batavia* vertrokken, medegegeven een DOOSJE, geadresseert aan *Cornelis Munniks* op *Batavia*, die het heeft medegegeven, kan het verantwoord vinden by *Handrik Slijtenbosch*, Boekverkooper in de Beursstraat tot *Amsterdam*.

Tot Wyk in den Lande van *Heusden* zullen worden verkogt 200 ARTILLERY-PARDEN van de allerbeste, op *Dingsdag* en *Woensdag*, datavezen zal den 23 en 24 November 1745, des morgens de klokke 9 uren, van *Jan Ess* en *Cornelis Meent*, ten huize van *Peter de Poorter*.

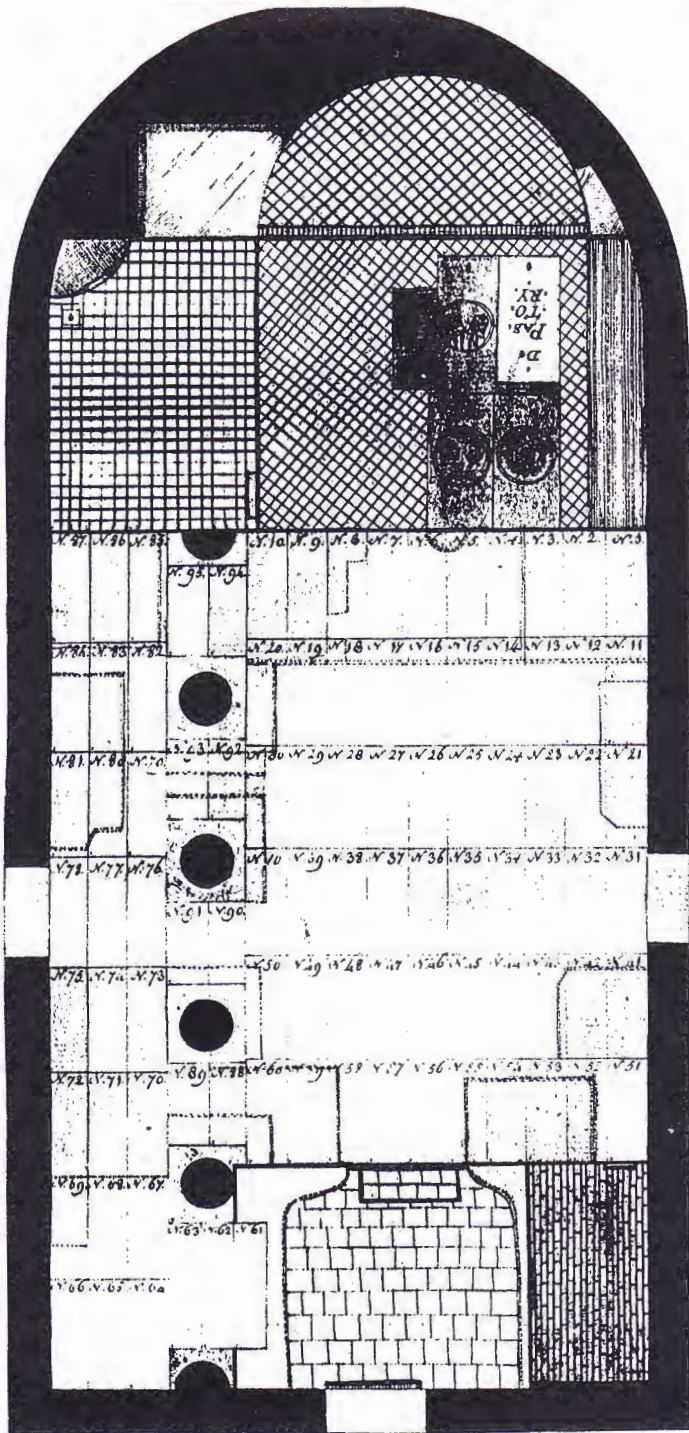
De Makelaars te *Sardam* zullen op *Donderdag*, den 25 November, 1745, 's middags ten een uur, in 't *Mooriaans-Hooft* verkoopen 400 *Wagenschotten*, 5 à 600 *Pyphouten*, 1100 à 1200 *Vathouten*, 400 halve *Vathouten*, 2 à 300 extra zwaare *Denné-Balken*, *Matten* en *Dik-Balken*. 's is mede 500 *Greene Hamburger-Balken*, en eenige extra zwaare *Zaag-Blakken*; leggende open aan de *Werven* van *Harmannus*, *Jan* en *Claas Thopst*, *Johannes Walingius*, *Blyndert*, *Claas* en *Arent Bloem*, *Aris* en *Adriaan van Broek*, de *Wed. Jacob Allert*, *Cornelis*, *Willelm* en *Allert Groot*.

T. Haarlem, gedrukt by IZAAK en JOHANNES ENSCHÉDE,
Stads-Drukkers. Den 20 November, 1745.

schonk de Heer Hendrik Baltazar van Aalst, een zwager van de schout en dus een vooraanstaand burger alhier, op 25 april 1745 ter gelegenheid van de geboorte van zijn eerste kind, genaamd Andries, een som van f 60.- . Tegelijk gaf de schout Hendrik van Soesdijk, die gehuwd was met Hendrik Baltazars zuster Margaretha Cornelia van Aalst, nog eens f 25.- . Er waren soms extra verrassingen: in 1746 schrijft Ds.Rijpland een verantwoording in het diaconieboek voor de ontvangst van f 91,- welk bedrag hij ontving uit handen van de heren Jacob Dull en Jan Arnoud van Orsoy Jansz, beiden onbekende figuren, die zij in opdracht van ene Jan Groes aan de diaconie deden toekomen. Dit waren *"soodanige penningen als in de Jaare 1741 naar Batavia zijn gesonden en in handen geraakt van opgemelde Heer Groes, doch waarvan den regten IJgenaar tot hertoe onbekend is gebleven niettegenstaande d' advertenties deswegens bij d'Amsterdamsche couranten, van de Leydse courant en van de Haarlemmer courant in dato 20 Novemb 1745....."* (afb. 2) . De Heren Jacob Dull en Jan Arnoud van Orsoy Jansz worden dan *oerbiedig dankgezegd voor deze onverdiende als liefderijke giften en hun wordt Gods volzalige liefde in alle tijden en op allertei wijzen toegesmeekt.*

De tijden gingen goed, de diaconie had dan ook jaarlijks een overschot, zodat zij naast de Avondmaalsbeker die er reeds was en die geschonken was door Gerard van Reede, in 1750 een tweede *"Silvere gesneede Beeker tot het Nagtmaal"* aanschafte voor de somma van 33 gld en 12 stuivers en, zo wordt meegedeeld, *"om den aangekogte Beeker van de ander te onderscheijden dient, dat deselve yets hooger en wijder is"*.⁹ Deze bekere worden nog steeds gebruikt bij de viering van het Heilig Avondmaal.

Ds. Rijpland stierf reeds op 34-jarige leeftijd. Hij is waarschijnlijk aan malaria gestorven, want in de Paasdiensten van het jaar 1748 kon hij wegens ziekte niet voorgaan en verving ds Bopp van Nigtevecht hem, omdat hij *"de anderen daagsche koorts"* had.⁹ Dat is een kenmerkende omschrijving van de ziekte malaria, veroorzaakt door een door muggen overgebrachte parasiet. Deze ziekte kwam in die tijd overal in Europa voor en vooral in moerassige streken, zoals rond Nederhorst den Berg. De steeds terugkerende aanvallen van hoge koorts putten de patiënt uit en er ontstaat een ernstige bloedarmoede door vernietiging van de rode bloedlichaampjes. Zijn gezondheid

Afb. 3. Koor van de Hervormde kerk van Nederhorst den Berg met daarin de grafkelder waarin de predikanten werden bijgezet.¹¹

verslechterde, in het voorjaar van 1752 treffen we voor het laatst zijn handschrift aan in de kerkboeken. Zijn taak werd daarin overgenomen door Henricus Rappardus, de latere predikant, die hier kennelijk al woonde. Op 24 april 1753 lezen we in diens handschrift: "*Begraffenis van ds Rijpland, de Lijk Predikatie over D^o I. Rijpland gedaan door D^o Romondt*".⁹ Deze stond in de zustergerneente Vreeland. Ds. Rijpland werd begraven in het koor van de kerk alhier in de zogenaamde predikantenkelder "*onder de grauwe sark*".¹⁰ (afb. 3). Hij had de gemeente 10 jaar gediend. Zijn vrouw overleefde hem vele jaren. Zij vertrok na zijn dood in 1755 naar Utrecht, waar zij ook overleed. Zij werd echter in Nederhorst den Berg begraven op 23 september 1782 en wel in het graf nummer 16 (afb. 3), het familiegraf, eigendom van haar broer Hendrik van Soesdijk. Bij die gelegenheid werden ook de beenderen van Isaak Rijpland in een kistje gedaan en naar het grafnummer 16 overgebracht. Haar vier dochters traden allen in Utrecht in het huwelijk (zie bijlage).

Bronnen.

1. Els N.G. van Damme, Dominee Pieter Poeraet, predikant in Nederhorst den Berg van 1711-1730. Werinon 37, pg.16-26, 2000.
2. Joh. de Jongh, Geslacht de Jongh. De Navorscher 54, pg.568, 1904.
3. Lidmatenregister Ned.d.Berg. DTB 6. SAGV Hilversum.
4. R 24-2 nr. 236 RAU.
5. H. Berkhof, Geschiedenis der kerk. Callenbach, Nijkerk 1950.
6. F.A. van Lieburg, Profeten en hun vaderland, Boekencentrum 1995.
7. F.A. van Lieburg, Repertorium van Nederzandse hervormde predikanten tot 1816. Dl. I: predikanten. Dordrecht 1996.
8. Diaconieboek. HG D1. SAGV Hilversum.
9. Rijpland. Ned. Patriciaat 44, pg. 46, 1958.
10. Mr. P.C. 'Bloys van Treslong Prins & Mr. J. Belonje, Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken van Nederland dl. IV 1930.
11. Grafboek Nederhorst den Berg. DTB 16 (1795). SAGV Hilversum.

Bijlage

Isaac Rijpland, zn. van Gerbrand Rijpland en Margarita Magdalena van Daverveld, ged. Petten 1-1-1719 overl. Nederhorst den Berg 17-4-1753; tr. Nederhorst den Berg 20-8-1744 Sara van Soesdijk, dr.van Johan van Soesdijk en Henrietta van Roijen, ged. Nederhorst den Berg

21-12-1710, begr. Nederhorst den Berg 23-9-1782.

Kinderen geb. te Nederhorst den Berg:

1. Magdalena Margarita, 26-7-1745. Doopgetuigen Jan Rijpland en zijn huisvrouw Jacoba Maags als plaatsvervaarders van Margarita Magdalena Van Daverveld, wed. wijlen D^o Gerbrand Rijpland . Trouwt Utrecht 25-4-1768 Gerard van Wesel.

2. Henrietta Joanna 12-8-1746. Peet Henrietta van Roijen. De doopgetuige, die het kind op 14-8 ten doop hield was Henriette Johanna van Soesdijk, een zuster van Sara. Dit kind huwde later te Utrecht op 13-4-1772 met Mr. Coenraad van Alphen, ged. Utrecht 4-3-1739, advocaat, schout en secretaris van Harmelen. overl. 11-11-1802. Zij overleed in. Utrecht 2-9-1817.

3. Comelia Hendrika 21-4-1748. Peter en Meter waren Drossaard Hendrik van Soesdijk en zijn huisvrouw Margarita Comelia van Aalst. Trouwt Utrecht 18-3-1781 Adrianus Stavart uit Rotterdam.

4. Garzia Maria 4-12-1749. Peter en Meter waren de Heer Barend Cramer en zijn huisvrouw Garzia Maria van Soesdijk, een zuster van Sara. Zij woonden op de buitenplaats Damvecht aan de Hinderdam. Het kind werd ten doop gehouden door Henrietta Johanna van Soesdijk. Trouwt Utrecht 28-11-1774 met Lingeman Wouter Smits uit Amersfoort.

5. Sara Johanna ged. 23-9-1753 overl. daags erna. In het handschrift van H. Rappardus: *vader dier tijd overleden*. Doopgetuigen Jan Hendrik Kramer (zoon van Barend Cramer) en Mej. Henrietta Johanna van Soesdijk. Het kind werd gedoopt door D^o Komelius van Westbroek.

BEGRAVEN AAN DEN BERG OP DE BERG

1829 - 1850 (deel 2)

Jan Baar

"RETRIBUTIE EN REGTEN"

Het gemeentebestuur vroeg op 4 dec. 1843 advies aan Gedeputeerde Staten in de zaak van de geweigerde betaling van de begrafenis-kosten van Mej. Poll. De heren deelden in hun schrijven van 22 febr. 1844 mee, dat ze "rijpelijk nagedacht" hadden over de zaak, die "inderdaad van eenen moeilijken aard" was, want de laatste tijd verlangden de Roomskatholieken meer en meer, dat er werk gemaakt werd van de bepaling, "dat iedere gezindheid regt heeft eene afscheiding te vorderen op de Algemeene Burgerlijke Begraafplaats voor de lijken van hare ledematen". Als die gelegenheid er niet was, dan was de begraafplaats geen Algemene Begraafplaats in de zin der wet. Vandaar, dat G.S. concludeerden, "dat het bezwaarlijk zal vallen in het onderwerpelijk geval de voldoening der gewoone retributie en regten te vorderen". De Erven Poll stonden dus in hun recht en hoefden niets aan de Kerkvoogden te betalen.

Toch had deze uitspraak niet tot gevolg, dat er veel katholieke Bergers op het R.K. kerkhof in Ankeveen ter aarde besteld werden. Pastoor van Rossum van de parochie H. Maria Hemelvaart wenste wel in gewijde aarde begraven te worden. Op 23 aug. 1844 vond hij in Ankeveen "in het pad voor het Kruisbeeld" zijn laatste rustplaats. "Bijna alle katholieken van Nederhorst den Berg vergezelden hun herder grafwaarts, gebeden stortende voor de rust zijner ziel".

De erven van Herman Klaphaak betaalden in 1846 nog wel de 7 gld., die verschuldigd waren "wegens uitvoeren naar Ankeveen."

In november 1846 komen de beheerders van de Algemene Begraafplaats op de heuvel naar aanleiding van een circulaire van de Gouverneur van N-H. op de zaak terug. Zij wijzen er nogmaals op, dat in de regel lijken van gegoeden uitgevoerd worden, terwijl voor overledenen, die voor niets begraven moeten worden de Algemene Begraafplaats goed genoeg is, met het gevolg, dat het niet rooms-katholieke deel van de gemeente de begraafplaats voor het grootste

deel alleen bekostigt.

De begraafkosten voor een begrafenis elders werden wel gevorderd, maar doorgaans niet ontvangen.

Van 1841 t/m 1845 zijn er vier "grote lijken" en drie "kleine lijken" van roomse armen begraven op de heuvel, waarvan de kosten ruim 54 gld. bedragen zouden hebben. Van 1843 t/m 1846 werden vier "grote lijken" zonder betaling naar elders gebracht. De kerkhofadministratie schoot er daardoor 36,40 gld. bij in.

DE CHOLERA, EEN VERWOESTENDE KRACHT

Gedurende het jaar 1849 werden er op de Algemene Begraafplaats 38 personen ter aarde besteld (17 kinderen en 19 volwassenen). Normaal gesproken lag het aantal begrafenis per jaar praktisch altijd beneden de dertig. De reden voor dit hoge aantal lag in de cholera-epidemie, die in de laatste dagen van augustus en de eerste week van september in Nederhorst den Berg en omgeving woedde. Het eerste slachtoffer werd geconstateerd op 30 augustus. Van 1 sept. tot 8 sept. moesten er 13 graven gegraven worden op de heuvel. Catharina Maria Bensen, oud 20 jaar werd op 4 sept. op het R.K. kerkhof in Ankeveen ter aarde besteld.

De ziekte woekerde voort tot begin oktober.

In het Gemeenteverslag over 1849 schreef burgemeester Schottelink: "De ziekte bekend onder de naam cholera heeft ook binnen onze gemeente haar verwoestende kracht doen gevoelen, doch in vergelijking met sommige andere gemeenten is het getal der door haar gekozenen slachtoffers niet groot te noemen. De ijver van de geneeskundige te dezer plaatse bij deze gelegenheid aan de dag gelegd is zeer te roemen, waardoor het hem dan ook, onder de zegen des Almagtige heeft mogen gelukken van de 31 personen, die aan de ziekte zijn lijdende geweest 18 te behouden".

Vooraf het gezin van Gerrit Portengen, watermolenaar, wonend op de Slotlaan in het huisje bij de oude molen van de Hornpolder (huisnr. 161), werd zwaar getroffen. Bruijn (28 jaar), de oudste zoon, moest op

31 aug. zowel het overlijden van zijn vader Gerrit (59 jaar) als dat van zijn moeder Elisabeth Portengen-Scheepmaker (55 jaar) aangeven. De volgende dag verscheen Bruijn weer op het gemeentehuis, nu om aangifte te doen van het overlijden van zijn broer Klaas (24 jaar). Gerrit en Elisabeth werden op 1 sept. om half 2 begraven, Klaas op 4 sept.; alle drie "wegens onvermogen".

EEN R.K. KERKHOF IN NEDERHORST DEN BERG

Op 20 maart 1850 richtte pastoor Schoonderbeek een brief aan het gemeentebestuur, waarin hij verzocht om medewerking bij het verwezenlijken van een R.K. kerkhof, "teneinde in staat gesteld te wezen, zoowel aan de behoeftige als aan de goeode, eene naar de voorschriften dier Godsdienst geregelde begrafenis te bezorgen." De pastoor sprak het volste vertrouwen uit in burgemeester Gerrit Schottelink: "Dankbaar erkennende, dat geene moeiten noch zorgen UEdel A. te groot waren, wanneer het de behartiging en bevordering der regten en belangen Uwer gemeente gold, durf ik de vrijheid nemen ook dit verzoek aan uwen bekenden ijver voor gepaste bespoediging en afdoening van zaken aan te bevelen, opdat de gunstige tijd tot poten van geboomten en planten van heestergewassen kunne benuttigd worden."

De kerkvoogden der Hervormde Gemeente gaven na een paar dagen noodgedwongen hun fiat en deelden de burgemeester mee, "dat voor zooverre het onderhoud voor het bestaande kerkhof betreft er geene redenen aanwezig zijn om het verzoek v. d. Heer Pastoor niet gereedelijk toe te staan." De betalingsbepalingen konden toch niet meer gehandhaafd worden, met het gevolg, dat de rijke katholieken elders begraven werden en de onvermogenden kosteloos hier.

Van 1841 tot en met 1846 waren er voor de R.K. armen vier volwassenen en drie kinderen begraven. Verder nog "RC. Lijken wegens onvermogen en dus om niet 5 groote en 8 kleine Lijken." Naar elders werden er in die periode 4 grote lijken "uitgevoerd", zonder dat er voor betaald werd.

Aanvankelijk ging het gemeentebestuur om redenen van praktische aard niet direct akkoord met de plannen van de pastoor. Nadat

pastoor Schoonderbeek naar Utrecht en Den Haag gereisd was om daar de problemen op te lossen, kwam op 18 juni 1850 de toestemming binnen. Een van de voorwaarden was "dat dezelve ten gebreuke worden gesteld van alle lijken uit deze gemeente dergenen, die in leven belijders van den Roomsch Katholijken godsdienst zijn geweest of daarin waren opgevoed, zoodat men in geen geval de ter aarde bestelling van Roomsch Katholijke afgestorvenen, onder welk voorwendsel dan ook, op dezelve begraafplaats zal kunnen nog mogen weigeren."

Al op 28 juni vond de eerste begrafenis op het nieuwe kerkhof bij de R.K. kerk achter de Voorstraat plaats. Op 20 aug.1850 werd de begraafplaats ingezegend.

Het aantal teraardebestellingen op de Algemene Begraafplaats liep uiteraard terug. Af en toe werd er misschien nog een rooms-katholiek begraven op de heuvel, bijv. als de familie in het bezit was van een eigen graf. In 1851 vonden er op de heuvel 3 begrafenisplaatsen, in 1860 waren dat er 18.

De katholieken uit Nigtevecht en de Hoekerpolder onder Vreeland brachten nu hun overledenen wel naar Nederhorst den Berg. Zo vond C. Vendrik uit Nigtevecht op 8 juli 1850 zijn laatste rustplaats op het parochiekerkhof. De weduwe van Anth. Vernooij liet de doodsklok in den Berg luiden voor haar in nov. 1864 te Vreeland overleden echtgenoot.

De kerkkas van de Hervormde kerk had dus nog wel enig baat bij roomse begrafenisplaatsen. Daar het gammele torentje van de kerk achter de Voorstraat geen luidklok kon dragen, lieten de nabestaanden van overledenen de klok van de kerk op de heuvel het overlijden aankondigen of ze bestelden de doodsklok tijdens de begrafenis. De erven van de zuster van pastoor Smits moesten in juli 1851 2 gld.40 betalen "wegens 2 uren luiden voor en bij de begrafenis (telkens een uur) van het lijk van Mejuff. J.M.Smits begraven op het R.C. Kerkhof alhier." Dit zal tot de ingebruikname van de nieuwe kerk aan de Dammerweg de gewoonte gebleven zijn.

Gegevens:

* Journaal de Begravingskosten Nederhorst den Berg, 1829-1887

* Journaal der kerkkas van de Hervormde Gemeente te Nederhorst den Berg, 1829-1852

- * Bevolkingsregister Nederhorst den Berg, 1833-1852
- * Registers der Notulen van Kerkvoogden, 1829-1872
- Raadpleegbaar in het Streekarchief Gooi en Vechtstreek in Hilversum
- * Kerkhofboek St. Martinusparochie in Ankeveen
- * De familie Portengen. Geschiedenis en genealogie van een Utrechts geslacht - Jan Portengen, 1989
- * Nu, gij bouwt niet uit weelde. Rond de bouw van de R.K. kerk te Nederhorst den Berg - Jan Baar, 1990

voor de R.C. Armin de onderstaande Lijst op de
 Algemeen begraafplaats bijeen - waar van de
 Kotten Gouden Bedrijven - die:

in 1840	-	2 groot Lijst	11-60
- 1842	-	1 klein d.	2-27 1/2
- 1843	-	—	—
- 1844	-	1 groot van H.	11-80
		1 klein — d.	2-27 1/2
- 1845		1 groot — d.	11-80
		1 klein — d.	2-27 1/2

dus in 4 Jaar deze schenken 36-22

Lijst van nieuw eedw. begraven

in 1843	-	1 groot Lijst	11-60
- 1844	-	1 — d.	2-27 1/2
- 1845	-	2 —	36-22

N. 190

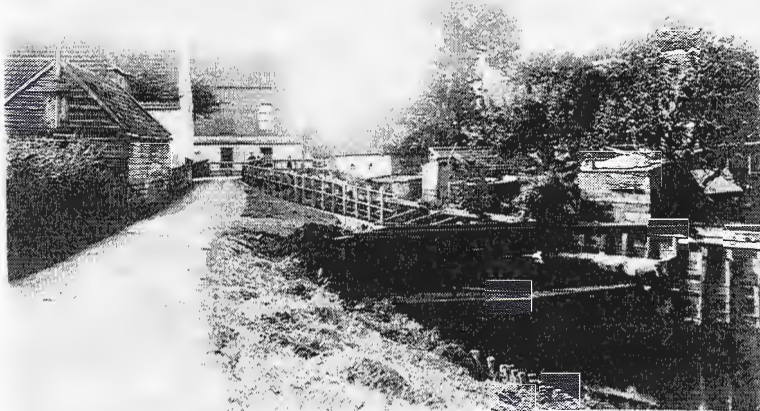
DE OUDE SLUIS IN OVERMEER

Marieke Verheul

Al snuffelend in het archief van de Prutmolen of Meeruiterdijkse polder (L 24) vond ik de volgende condities bij de o.a. door de heer Lodewijk de Bas ondertekende toestemming om door de "sluize van de Horstermeer, leggende in de Vechtdijk te Overmeer" te mogen varen. Dit stuk is gedateerd 14 november 1778 en begint als volgt:

De ondertekende, ingelanden van de Meeruiterdijkse Polder ter eenre zijden en de heer Lodewijk de Bas, Heere van de Horstermeer ter anderzijden, zijn met elkander geconvenieerd dat de ingelanden zullen hebben en genieten de doorvaart door de sluize van de Horstermeer, leggende in de Vechtdijk te Overmeer, en vervolgens door de Drecht en Horstermeer, tot aan de Boerekade voor de molenwerff dier polder, ter af en aanvoering van 't timmerhout en andere materialen nodig ter reparatie van hun poldermolen: en ter aanvoering van kleij, off andere spetie, nodig ter aanvulling en ter verhooging der molenwerff, mede met vrij retour der ledige vaartuigen, echter op deze conditien:

- dat de doorschutting door de sluize niet zal mogen geschieden dan met voorkennis van den Heer of Vrouwe van de Horstermeer, off deszelfs meesterknecht of opzichter over de sluize gesteld, opdat geen misbruik van de doorschutting worde gemaakt, of dat dezelve niet geschiede ten onbekwaamen tijden zo te hooge Vechtwater of te slegte gesteldheid der sluize als anderzints.
- dat de doorschutting en doorvaart geschiedde buiten enige schade aan de schutsluis en derzelve vleugels en aan de Vogelkooij in de Meer leggende, daarom moeten de doorvarenden zich onthouden van *plompen, roepen, schreeuwen, raazen, kloppen, schieten* of iets anders, waardoor de vogelkooij verstoord en de vogels, zowel wild als tam, verschrikt of uit de vogelkooij verjaagd zouden kunnen worden.
- molenroeden of ander hout of materiaal bestemd voor de watermolen van de Meeruiterdijkse polder dat niet geschut kan

Oude sluis, met op de achtergrond het gemaal van de Horstermeer

worden, mag niet worden gesleept over de brug of sluisvleugels.

- De ingelanden van de Meeruiterdijks polder moeten jaarlijks tien gulden en tien stuivers betalen aan de Heere of Vrouwe van de Horstermeer, vanaf 1 januari 1779 zolang de sluis schutbaar en de sloot of watering van de poldermolen vaarbaar zal zijn en langer niet.

Dit alles was ondertekend op 14 januari 1778 door o.a. Lodewijk de Bas, en Aart Dorland namens de ingelanden van de Meeruiterdijkse Polder.

Zie ook artikel van Jan Baar in Werinon nr 18 over de vogelkooij in de Horstermeer en het artikel van Ruud Verkaik in Werinon nr 34 over het stoomgemaal in Overmeer.

RUSTOORD, TAPPERIJ-LOGEMENT-BOERDERIJ

Jan Baar

Op 14 mei 1871 kocht Adrianus Poolman ten overstaan van notaris Evert van Beusekom te Loenen aan de Vecht het huis met schuur, erf en grond onder Nederhorst den Berg in de Meeruiterdijksepolder, kadastraal bekend onder Sectie C 666/667, groot 20 a. en 70 ca. Huis en erf waren gelegen aan de Vecht nabij Overmeer tegenover de Nes, dichtbij de Horstermeer, midden tussen de griendbossen aan de weg naar Vreeland bij 't Hemeltje. Of de plaats toen al bekend stond als "Rustoord" is niet duidelijk.

BOERDERIJ, TAPPERIJ/BILLARD EN LOGEMENT

Poolman woonde waarschijnlijk allang op de boerderij. Zijn vader Jan Poolman, boer te Overmeer bij Kortenhoef in 't Hemeltje, N 110, moest in 1846 60 gld. personele belasting betalen. Naast het boerenbedrijfje werd een drankgelegenheden, een tapperij gedreven. Adrianus Poolman en zijn vrouw Geertje van Deudekom hielden ook een logement. In 1874 waren er beneden drie logeerkamers. Er moest 40 gld. belasting betaald worden over 8 deuren en vensters en een haardstede. In 1880 werd er ook sterke drank verkocht met een slijtersvergunning en stond er in de gelagkamer een biljard.

De klanten zullen in hoofdzaak bestaan hebben uit griendwerkers, polderjongens en rondtrekkende kooplieden. Toen de plannen om de Horstermeer droog te malen vaste vorm kregen, zal het café/logement ongetwijfeld meer klanten getrokken hebben.

Toen Adrianus, veehouder en tapper, in 1888 stierf, moest er een inventaris opgemaakt worden. De lijst, opgesteld door de deskundige J.G.Nieuwendijk, vermeldde voor de gelagkamer een buffet, biljart, 5 tafels, 5 stoelen en 2 lampen. Verder nog platen in lijsten en een spiegel, een kachel en een kolenbak. Met het meubilair van woonkamer, slaapkamers en alles wat op vliering en zolder te vinden was, werd de waarde op 131 gld. bepaald. De veestapel bestond op dat moment uit 2 varkens, 16 kippen en een haan. De voorraad aan dranken, tabak en sigaren werd berekend op 113,83 gld. De

begraveniskosten en kerkelijke diensten bij het overlijden van Poolman beliepen 150 gld.

Het cafébedrijf was ondertussen de belangrijkste bron van inkomsten geworden voor de familie Poolman.

Geertje werd voogdes over haar dochters Regina en Gerarda.

De weduwe Poolman vroeg na de dood van haar man vergunning aan tot verkoop van sterke drank in het klein in het perceel C 80 te Overmeer. Ze kreeg de vergunning. Er waren in die jaren 8 vergunningen voor de kleinhandel in sterke drank in de gemeente. Verder waren er natuurlijk nog de nodige gelegenheden, waar alcoholische dranken, anders dan sterke drank, verkocht mochten worden, de zgn. verlofzaken.

In 1892 leende Geertje 1300 gld. van Leendert Terlouw, veldwachter te Nederhorst den Berg, tegen 4 1/2 ten honderd met Rustoord als onderpand. Op pand en grond rustte al een hypotheek van 600 gld., die bij deze afgelost moest worden. De bloedverwanten stemden in met de nieuwe hypotheek, omdat het belang van de minderjarige kinderen er mee gediend was.

Op 9 mei 1900 werd ten overstaan van notaris Lasonder te Hilversum een boedelbeschrijving opgemaakt. De drie partijen waren: Geertje van Deudekom, weduwe Adr. Poolman, Jaap Stalenhoef, klederbleker te Overmeer, gehuwd met Regina W.Poolman en Jan Vriens, tapper, gehuwd met Gerarda M. Poolman. Op dat moment was er nog de schuld van 1300 gld. aan Leendert Terlouw. Twee dagen later leende Terlouw nog eens 400 gld. aan Jan Vriens met Rustoord als onderpand. Vriens zette de tapperij met biljart en logement in de Prutpolder voort.

KROEGLEVEN

In de vrij afgelegen kroeg zal zich regelmatig het een en ander afgespeeld hebben. Binnen een klantenkring van polderjongens, vriendwerkers en rondtrekkende kooplieden zullen ruzies en conflicten niet te vermijden zijn geweest. Zo werden in september 1888 de ruiten van de herberg ingeslagen. Op een zondag in november 1891 vond er in

de gelagkamer van Rustoord rond 6 uur n.m. een steekpartij plaats. Beide slachtoffers kwamen bij dokter Van Rijgersma terecht. Volgens de familieoverlevering merkte de arts, die de namen van de personen natuurlijk kende, tijdens de behandeling op: "De ene Jaap heeft de andere Jaap een flinke jaap gegeven."

De landloper Dirk van Kuikhoven, gewoon hebbende bij vrouw Poolman en tijdelijk werkzaam geweest bij Ewijk in de Horstermeer, werd in 1891 door de politie gezocht. Enige tijd later werd Dirk (72 jaar) gearresteerd bij bierbottelaar Vriens. Hij was al twee keer veroordeeld wegens landloperij.

Geen wonder, dat Rijksveldwachter De Die begin jaren 1890 regelmatig geprezen werd vanwege zijn goede diensten verricht door "voortdurend het oog te houden op de naleving der bestaande verordeningen en in het bijzonder in het steunen van de gemeenteveldwachter bij het toezicht houden op het sluiten der herbergen, waaraan in deze gemeente steeds en met kracht de hand moet worden gehouden."

In 1899 werd Jan Vriens, herbergier, beboet vanwege een overtreding van de wet op de maten en gewichten.

VERANDERINGEN ROND RUSTOORD

In 1919 kochten Elias van Benschop (* 1881, Abcoude/Baambrugge) en zijn vrouw Marie Hageman (* 1887, Nederhorst den Berg) tot dan wonende in Vreeland, Rustoord. Het groeiende gezin kon Rustoord niet betrekken en kwam te wonen in Overmeer C 46. Elias pachtte land in de Prutpolder, werd veehouder, "agrarisch klusjesman" en verzorgde bovendien vervoer per koets. Ook ging hij verder met het ontginnen van gepacht griendland. Pachtheer Molenkamp was in die crisisjaren blij, dat hij iemand gevonden had, die wat met zijn grond deed. Het land moest ontdaan worden van de restanten van de griendcultuur, die in Nederhorst den Berg en omgeving op haar laatste pootjes liep. Het laatste stuk griendbos dat weiland werd, lag in de hoek bij de Prutmolen, tegen de Horstermeerdijk aan. Elias dacht het ontgonnen en gepachte land te kunnen kopen, maar die vlieger ging niet op. Eigenaar Molenkamp kwam de afspraken niet na. Het waterpeil van de Prutpolder was in die tijd nogal hoog, terwijl ook de

afwatering niet zo goed geregeld was. Het rendement van al dat werk in die crisisjaren was niet al te hoog. Elias en zijn opgroeiende kinderen moesten heel wat divers werk verzetten om een redelijk inkomen te verkrijgen.

UITBATER J. C. VAN RHOON

Ondertussen draaide in Rustoord het herbergleven door. Vaak zal het geen rustig oord geweest zijn. Zeker niet toen Hannes van Rhoon in de jaren '20 huurder en uitbater van de kroeg werd. Hannes was nogal spraakmakend. Hij liet de kippen bij zijn huurbaas Elias stelen, terwijl hij bij deze op bezoek was. Toen enige jongelingen naar Amsterdams voorbeeld het plan opvatten een Rapaljepartij "op te richten" was een "lijsttrekker" gauw gevonden. Hannes was de aangewezen figuur om als Bergse Had-je-me-maar te fungeren. De kar waarop hij door het dorp vervoerd werd voor zijn "campagne" belandde in de sloot naast de Overmeerseweg.

Hannes en zijn vrouw Trees maakten ook weer meer werk van het logement. Er werd vooral onderdak gegeven aan kooplieden zonder vaste woonplaats, zodat allerlei onduidelijke figuren het logement en de herberg met een bezoek vereerden. In de gemeenteraadsvergadering van 30 april 1924 werd zelfs het vermoeden uitgesproken, dat dames van verdachte zeden gebruik maakten van Rustoord om hun eeuwenoud beroep uit te oefenen.

Na de Rustoordperiode huurden Hannes en zijn vrouw een woninkje in de Brouwerij in Overmeer. Toen Trees overleed richtte Hannes een praalruimte in; iedereen kon zo zijn Trees voor de laatste keer bewonderen. Hannes had moeite de begrafenisstoet te volgen en vertelde onderweg overal zijn verhaal aan wie het maar horen wilde. Elias en Marie van Benschop begeleidden Trees mede, op enige afstand, naar haar laatste rustplaats op het R.K. kerkhof. Hannes bezocht regelmatig het graf van zijn vrouw en stampte dan net zo lang met een stok in de aarde, tot hij op de kist stootte.

DRANKMISBRUIK EN VERGUNNINGENSTRIJD

In de jaren 1920/1930 werd er in de gemeenteraad regelmatig ge-

sproken over drankvergunningen, sluitingstijden en drankmisbruik. De rantsoenering van de drank in 1917, tengevolge van de Eerste Wereldoorlog, had volgens sommigen goed gewerkt, dus waarom niet doorgegaan met een zeer terughoudend beleid? Raadslid Blok stelde in 1919: "En gezien de ellende die de drank verspreidt, moest onze raad geen gelegenheid tot het gebruik geven ... De raad moet op dit punt opvoedend optreden en de menschen helpen het aantal drankgelegenheden te verminderen."

Op voorstel van S. Bobeldijk besloot de raad op 25 sept. 1919 met 4 tegen 3 stemmen tot een verbod van verkoop e.d. van sterke drank in het klein op zondag en erkende christelijke feestdagen. Deze bepaling hield niet lang stand. De normale situatie werd, dat er op zondag om 22.00 uur gesloten moest worden, maar dat er vanaf 20,00 uur geen sterke drank meer geschonken mocht worden.

Enige tijd later werden de vergunninghouders, naar aanleiding van wanordelijkheden, aangeschreven om het drankmisbruik op zaterdag en zondag tegen te gaan, anders zouden er beperkende maatregelen volgen.

In 1930 kwam naar aanleiding van een brief van de Nationale Commissie tegen het Alcoholisme weer het aantal vergunningen aan de orde. Er waren 4 vergunningen, het maximum toegestane aantal was 5. Ook doordat er de laatste jaren geen proces-verbaal wegens drankmisbruik opgemaakt was, zag de raad geen redenen veranderingen na te streven. Het raadslid Bart Meijer merkte verder nog op, dat een vertof net zo gevaarlijk was als een vergunning, "want tegenwoordig worden meer menschen dronken van bier, dan van sterke drank." In deze jaren woedde er een hevig gevecht om de drankvergunningen. De gemeente wilde toch het aantal gelegenheden met vergunning tot verkoop van sterke drank in het klein terugbrengen. De strijd ging met name om de vergunning van Dirk Hek, bijgenaamd Hompes, van cafe "de Voetpomp" (later "Neutraal") aan de Vecht in Overmeer, en Rustoord. Mej. Anna Vriens kreeg ook nog voor enige tijd vergunning voor de verkoop van sterke drank in het klein in de voormalige smederij van Jan van Benschop achter de voormalige Warinschool aan de Voorstraat. Toen dat toch niet echt lukte probeerde zij (en anderen), een vergunning in Overmeer te bemachtigen. In 1925 werden er in Overmeer 2 vergunningen verleend,

namelijk aan J.Vriens (Rustoord) en J. Schriek (Meerhoek, v/h G.v.d.Poel). Dirk Hek viste naast het net. Gedeputeerde Staten beslisten in 1925, dat de vergunning voor Rustoord onterecht toegekend was, omdat de aanvraagster Anna Vriens niet in de gemeente, maar in Oud-Over, (Loosdrecht) woonde. Mej. T. Jacobs, echtgenote van Van Rhoon zou eigenlijk in aanmerking komen, maar zij had geen officieel verzoek ingediend. Het eind van het liedje was, dat er in 1926 voor Rustoord C 39 vergunning werd verleend voor de verkoop van sterke drank in het klein, alleen voor logementsgasten.

B. en W. probeerden de vergunning ingetrokken te krijgen.

Eind 1927 verzocht Maas van Oostrum, koopman, vergunning voor de verkoop van alcoholische drank anders dan sterke drank in de gelagkamer van C 39, voorheen J.C. v. Rhoon. Hij kreeg het verlof. Samen met zijn vrouw Mat v.Keulen dreef hij nog enige jaren het café/logement.

BOERDERIJ RUSTOORD

In 1932 kon de familie Van Benschop eindelijk Rustoord betrekken. Het gezin bestond ondertussen uit 17 personen, de jongste zoon Elias was net een jaar oud. Het was nooit de bedoeling van Elias en Marie het logement en de kroeg voort te zetten. Nog wel wisten gedurende enige jaren kooplieden, daklozen en zwervers Rustoord te vinden. Zij mochten dan in de stal of de schuur overnachten.

Het voorste deel van de gebouwen bleef woonhuis en werd verhuurd. Het middelste deel, de voormalige gelagkamer, werd het woongedeelte van de familie Van Benschop en het achterste gedeelte werd verbouwd tot melkhuis en keuken. Dit gebeurde met stenen van de oude watermolen van de Dorssewaardsepolder onder Vreeland, die vrij kwamen bij het graven van het Hilversums Kanaal. Al gauw werd een stal aangebouwd en zo werd Rustoord een echte boerderij. Pas na de oorlog kwam er waterleiding en electriciteit.

De boerderij alleen bracht niet genoeg op voor het grote gezin. Er moesten door enige gezinsleden veel nevenactiviteiten verricht worden, zoals het uitventen van melk, schillen ophalen in den Berg, Vreeland en Loenen en het ledigen van beerputten voor een gulden per put. Dat laatste werk mocht alleen vóór zonsopgang of ná

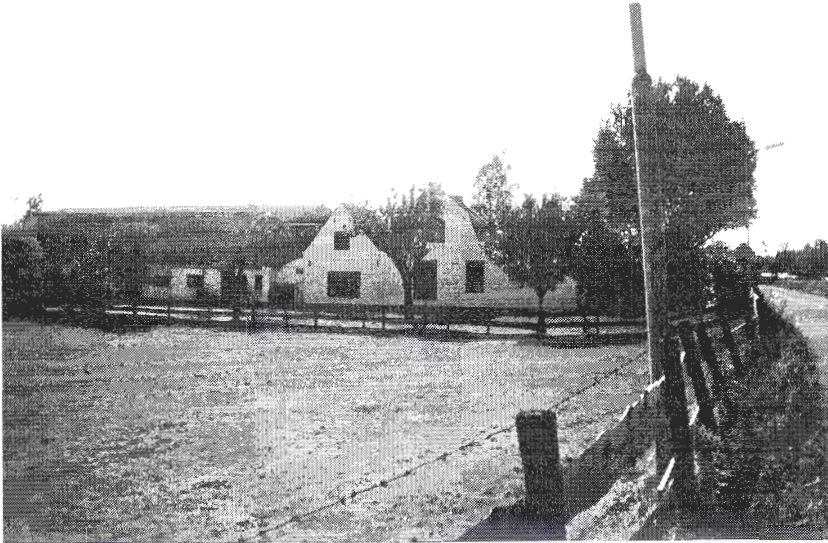
zonsondergang gedaan worden. Drie paarden waren beschikbaar voor het verrichten van werkzaamheden als maaien, ploegen en bomen rooien en vervoeren voor boeren en particulieren. Dit "loonwerkersbedrijf" was een belangrijk onderdeel van het werk op Rustoord.

Nog lang heeft de naam "Rustoord" de zuidgevel van de voormalige gelagkamer gesierd.

Gegevens:

- * GA NdB - Notulen B. en W. en Gemeenteraad van Nederhorst den Berg 1920 - 1932
- * GA NdB - Ingekomen Stukken 1920 - 1932
- * GA NdB - Correspondentie 1888/1891/1899/1902
- * Notaris Lasonder, Hilversum - 1888/1892/1900
- * Interview met Jan van Benschop, Ezn. Loenen aan de Vecht, d.d. 16 juli 1998.

Zie verder - Gerard Baar: Gesproken en gehoord verleden. "Rustoord" in onrustige tijden. In Werlnon nr.18 mei 1995.

Rustoord.

Overzicht van archieven en klappers betreffende Nederhorst den Berg

Streekarchief voor Gooi & Vechtstreek

adres: Oude Enghweg 23, Hilversum, Postbus 9900, 1201 GM

openingstijden: ma. t/m vr. 13.00-17.00 uur, 's morgens op afspraak

telefoonnummer: 035-6292646

Archieven van:

* betekent dat er een toegang is op het archief in de vorm van een inventaris of plaatsingslijst.

dorpsbestuur, municipaliteit, gemeentebestuur, 1625-1813 *

idem, 1700-1936 *

gemeentebestuur, 1939-c.1968 *

bevolkingsregisters (1830) 1850-1939 (1944) *

burgerlijke stand: geb. 1811-1892, huw. 1811-1912, overl. 1811-1932

oud-rechterlijk archief, 1620-1811 *

notarissen, 1664-1710, 1770-1789 *

Blijkpolder, 1708-1951 *

Broekerpolder, en Heintjesrak- en Broekerpolder, 1762-1950 *

Heintjesrak- en Broekerpolder, -1979

Horn- en Kuijerpolder, 1746-1962 *

Horstermeerpolder, 1612-1980 *

Spiegelpolder, 1779-1979 *

Spiegel- en Blijkpolder, -1979

Ned. Hervormde Gemeente, (1600) 1625-1954 *

DTB's (doop- trouw- en begraafboeken daterend voor 1811) *

doopboeken (hervormd), 1639-1823

dopen rooms-katholiek: tot 1810 behoorden de parochianen tot de
statie Ankeveen (geen DTB aanwezig)

trouwboeken (hervormd), 1639-1823

begraafboeken, 1625-1828

klappers op naam en soort akte van:

Oud-rechterlijk archief (ORA):

3357 deel I (transporten en hypotheke) 1757-1774

3357 deel II (transporten en hypotheke) 1757-1774

3358 (transporten en hypotheke) 1775-1783

3359 (transporten en hypotheke) 1782-1802

3360 (transporten en hypotheke) 1803-1811

3361 deel I (schepenakten) 1577-1655

3361 deel II (schepenakten) 1660-1710

3362, 3363, 3364 (schepenakten) 1722-1773

3365 (schepenakten) 1773-1811

Op de studiezaal bevindt zich de historische bibliotheek. Er wordt naar gestreefd om hierin ook alle (historische) publikaties betreffende Nederhorst den Berg op te nemen.